

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Agyonhallgatott kriminalisták - Endrődy versus Pekáry

Szokatlan reflexió dr. Demeter Gabriella „*Daktiloszkópiai nyilvántartás Magyarországon - Az ujj- és tenyérynnyomatok bűnügyi célú kezelése*” című, a Jogi Fórumban megjelent tanulmányához

Szerző:

Dr. Kovács Gyula

A publikáció lezárásának helye, dátuma:

Budapest, 2021. január 31.

I. Bevezetés

A bűnügyi szakemberek és a kriminalisták zöme (*Dobos János*¹ óta tisztában vagyunk azzal, hogy a két meghatározás nem azonos tevékenységet takar)², szinte betéve tudja, miszerint a daktiloszkópiát, vagyis „a személyazonosság megállapítására alkalmazott ujjnyomatvételi módszert”³, *Pekáry Ferenc*⁴, 1902 nyarán „hozta be” Magyarországra. *Pekáry* ugyanis az idő tájt „kilenc napot töltött Londonban, ahol - rokonának, dr. *Duka Tivadarnak*⁵ köszönhetően - lehetősége nyílt az angol rendőrség munkájába is betekinteni”⁶. *Pekáry*, eme betekintés során „csodálkozott rá a daktiloszkópiára”⁷.

Tehát ennek a „rácsodálkozásnak” az eredményeképpen hozta haza *Pekáry* a ködös Albionból a módszert, a technikát és a szakirodalmat⁸, majd az általa készített útijelentés kiértékelése után, a már alkalmazott *Bertillon*⁹-féle antropometriai¹⁰ személyazonosító módszert elvetve, meghonosították a daktiloszkópiát Magyarországon. Kezdetben ugyan sokan szkeptikusan fogadták a változtatás iránti igényt és magát a változtatást, vagyis az új személyazonosító módszert, de végül *Gábor Béla*¹¹ népszerűsítő tevékenységének és a daktiloszkópia gyakorlati alkalmazhatóságának köszönhetően mégis széles körben bevezették.¹²

A daktiloszkópia magyarországi sikertörténetéhez nagymértékben hozzájárult *Rudnay Béla*¹³ székesfővárosi főkapitány (a hazahozatalát követően elsőként ismerte fel a daktiloszkópia jelentőségét) és *H. Arányi Taksony*¹⁴, aki 1905-ben *Gábor Bélával* közösen írta meg az első hazai daktiloszkópiai szakkönyvet (címe: *Dactyloscopia - A személy kilétének megállapítása az újjak lenyomatai alapján*)¹⁵.

¹ *Dr. Dobos János* r. ezredes (1935-2003) kriminalista, főiskolai oktató, szakíró, a kezdetektől a *Kék fény* című televíziós bűnügyi magazin szakértője, a XX. század második felének emblematikus alakja, „a rendőr, aki már életében legenda volt”.

² *Dobos János: Ars criminalistica*. In: *Kovács Gyula* (szerk.): *Dobos-könyv - Emlékkönyv dr. Dobos János születésének 80. évfordulója tiszteletére*. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2015. 21-35. o.

³ *Boda József* (főszerk.): *Rendészettudományi Szaklexikon*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 112. o.

⁴ *Dr. zebegnyői Pekáry Ferenc* (1859-1925) „a modern állami rendőrség apostola”, 1882-ben, a hírhedt Thaisz-korszakban kezdte pályáját a fővárosi rendőrségnél díjnokként; 1918-ban miniszteri tanácsosként vonult nyugállományba.

⁵ *Dr. dukafalvi és kucsini Duka Tivadar* (1825-1908) jogász, orvos, 1848-as honvédtiszt, Görgey hadsegédje, a brit hadsereg ezredese, Dardzsiling (India) kormányzója, orientalista, Kőrösi Csoma Sándor-kutató, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) tagja.

⁶ *Anti Csaba László: A modern állami rendőrség apostola, dr. zebegnyői Pekáry Ferenc*. In: *Szomor Sándor* (szerk.): *Jubileumi Emlékalbum a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére*. Budapest, Országos Rendőr-főkapitányság, 2011. 201. o.

⁷ *Ibolya Tibor: Az első magyar kriminalisztikai tankönyv és szerzője*. In: *Ibolya Tibor: Kriminalisztikatörténeti tanulmányok*. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2015. 43. o.

⁸ *Henry, Edward Richard: Az ujjlenyomatok osztályozása és felhasználása (Classification and Uses of Fingerprints)*.

⁹ *Alphonse Bertillon* (1853-1914), rendőrtisztviselő, a párizsi személyazonosság megállapításával foglalkozó hivatal egykori vezetője, a róla elnevezett antropometriai nyilvántartási rendszer kidolgozója.

¹⁰ *Antropometria: embermérés*.

¹¹ *Dr. Gábor (Hollefreund) Béla* (1873-1939), jogász, szakíró, a daktiloszkópia egyik hazai úttörője, az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal első vezetője, államrendőrségi kerületi kapitány.

¹² *Demeter Gabriella: Daktiloszkópiai nyilvántartás Magyarországon - Az ujj- és tenyérlenyegek bűnügyi célú kezelése*. <https://www.jogiforum.hu/publikaciok/1099> - Jogi fórum (letöltés: 2021. január 31.).

¹³ *Rudnai és divékújfalusi Rudnay Béla Gábor István* (1857-1932), a budapesti magyar királyi államrendőrség rendőrfőkapitánya, Hont, Komárom, Nógrád vármegyék, szabad királyi városok volt főispánja, országgyűlési képviselő, a Magyar Királyi Szent István-rend vitéze, az Osztrák Császári Lipót-rend lovagja, családörténész.

¹⁴ *Hunyadvári Arányi Taksony* (1858-1929), jogász, szakíró, rendőrtiszt, rendőrfőtanácsos, később budapesti rendőrfőkapitány-helyettes, a daktiloszkópia egyik első hazai szakértője.

¹⁵ *Gábor Béla - H. Arányi Taksony: Dactyloscopia - A személy kilétének megállapítása az újjak lenyomatai alapján*. Budapest, Országos Központi Nyomda Részvénytársaság, 1905.

A daktiloszkópia magyarországi bevezetésével összefüggésben szokás még kitérni arra a tényre, hogy végső soron *ez az új személyazonosítási módszer* eredményezte, de legalábbis *nagymértékben elősegítette az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal létrehozását*, amely 1909. január 1-jén kezdte meg működését, és amelynek első vezetője - nem meglepő módon - *Gábor Béla* volt.

Már csak az a kérdés, ki az a címben szereplő *Endrődy*, aki ráadásul „*versus*” *Pekáryval*, és vajon mi köze lehet a daktiloszkópiához?

II. Endrődy és az ő nyomozási kézikönyve

A második világháborút követően méltatlanul elfeledett, pontosabban csendőrmúltja miatt agyonhallgatott kisendrédi *Endrődy Géza* (1851-1900), a ludovikás honvédtiszt, a közszolga, a csendőrtiszt, majd rendőr, Losonc és Gyula rendőrkapitánya, aki „*lapcsináló*” (Magyar Csendőr és Délvidéki Nemzetőr), főszerkesztő, szép- és szakíró, valamint nem mellesleg *Magyarország első kriminalisztikai szakkönyvének a szerzője* volt.

A bűnügyi nyomozás tudományának első hazai szakkönyve 1897-ben, 124 évvel ezelőtt jelent meg Losoncon, *Endrődy Géza* tollából, a Kármán-féle Könyvnyomda gondozásában. A második kiadás egy esztendővel később, 1898-ban, 123 éve látott napvilágot Budapesten (*Singer* és *Wolfner* munkáját dicséri). Ennek az egyedülálló műnek a címe: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*.

A kézikönyv szerzőjének neve mellé sokan társítják a „*csendőr főhadnagy*” jelzőt, ami nem teljesen helytálló. *Endrődy* ugyan 1883 májusától 1895 áprilisáig valóban csendőrtisztként szolgált (főhadnagyi rendfokozattal vonult nyugállományba), de *A bűnügyi nyomozás kézikönyve* első kiadásakor (1897) Losonc, a második kiadás megjelenésekor (1898) pedig Gyula rendőrkapitánya volt.¹⁶ A kézikönyvet tehát rendőrként írta, és „*mint rendőrkapitány halt meg 1900. szeptember hó 12-én*”¹⁷.

Endrődy korszakalkotó kézikönyvében már 1897-ben írt a daktiloszkópiáról, annak a személyazonosításban betöltött szerepéről (lényegében meghatározta a daktiloszkópia négy alaptételét), sőt, ha némileg kezdetlegesen is, de leírta az ujjlenyomat vételének folyamatát és az ahhoz szükséges eszközöket.

A bűnügyi nyomozás kézikönyvének vérnyomokról szóló XII. részének 3. fejezetében - A hajszál (papillár) vonalak lenyomata cím alatt - a következők olvashatók: „*A hajszálvonalak vagy papillár vonalak alatt azon rendkívül finom és vékony vonalakat értjük, melyek az ember ujja hegyének belső részén, tehát a köröm mögött elhúzódnak.*”¹⁸ Ezek a vonalak azzal a sajátsággal bírnak, hogy minden

¹⁶ KOVÁCS Gyula: *A szél kergette vagabund - Pályakép Endrődy Gézaról, Magyarország első kriminalisztikai szakkönyvének szerzőjéről.* Obsitos Detektívek Lapja 2018/1-4. szám, 16. o.

¹⁷ PRESZLY Lóránd: *A csendőrség úttörői.* Budapest, Budapesti Hírlap Nyomdája, 1926. 177. o.

¹⁸ *Papilláris vonalak:* a bőr epidermiszből (felhám) és dermiszből (irha) vagy coriumból áll. Az epidermisz, a felsőrész, több eltérő szerkezetű rétegből tevődik ki, amelyet elhalt, elszarusodott sejtek alkotnak. Ez a réteg jelzi a kéz igénybevételek a fokát. Az epidermisz és a dermisz nem sima felszínnel kapcsolódnak egymáshoz, hanem csapszerű kiemelkedésekkel, a dermális papillákkal. E csapszerű kiemelkedések tetején nyílnak a verejtékpórusok. BÓCZ Endre (szerk.): *Kriminalisztika 1. kötet.* Budapest, BM Duna Palota és Kiadó, 2004. 377-378. o. *A papilla* eredeti jelentése szemölcs. BAKOS Ferenc (szerk.) *Idegen szavak és kifejezések szótára.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1978. 623. o.

embernél más formájúak, és formájuk a gyermekkortól a késő vénségig ugyanaz marad.¹⁹ A személyazonosság bizonyítására tehát ezeknek a vonalnak a lenyomata sokszor igen nagy fontossággal bír, példának okáért, ha egy gyilkos a kezeit bevérrezte, s véres ujjával valamely sima felületű tárgyhoz ér, azon a hajszálvonalak híven megmaradnak; azért midőn a csendőr ily véres ujjlenyomatot²⁰ talál, azt okvetlenül biztosítsa, mert ha azt a gyanúsított egyén ujja hegyeinek lenyomatával - természetesen nagyítóüveg segítségével - összehasonlítjuk, a személyazonosságot kétségtelenül bizonyítani lehet.

Az összehasonlításra szükséges lenyomatot úgy szerezzük meg, hogy a gyanúsítottnak ujjait olajos festékkel, korommal, tintával vagy valami festékfélével bekenjük, s aztán papírra ismételtlen lenyomatjuk²¹.

III. Cui merito?

A daktiloszkópia magyarországi bevezetésével kapcsolatos „Pekáry-kultusz” szakmai körökben olyannyira tartja magát, hogy a 2019-ben megjelent - egyébként igencsak pontos, részletes és nagyívű - Balláné-féle *Krimináltechnika* egyetemi tankönyv²², Endrődy Géza nevét még lábjegyzetben sem említi: „A daktiloszkópia magyarországi bevezetése Pekári (sic!) Ferenc nevéhez fűződik, aki Londonban eltöltött szabadsága alatt ismerkedett meg a Galton-Henry-féle tízujjas nyilvántartási rendszerrel, amit hazaérkezvén rövid időn belül a hazai bűnüldözés szolgálatába állított. Lelkes és kitartó munkája eredményeként két évvel később már a budapesti nyilvántartásban 6000 bűnöző ujjnyomatlapja volt megtalálható²³.”

A Boda-féle Rendészettudományi Szaklexikonban Endrődyről ugyancsak hallgatnak, de nagy megnyugvással fedeztem fel egy szócikket Pekáryról, akinek a (...) „segítségével honosodott meg az ujjnyomattan (→ daktiloszkópia) alkalmazása Magyarországon, emellett részt vett az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal megszervezésében, fejlesztette a rendőri szakképzést és szakirodalmat, valamint reformjaival előkészítette a vidéki rendőrségek államosítását²⁴.”

Hanem, a vidéki rendőrségek államosításánál álljunk meg egy kis időre. Azt tudta-e bárki is, hogy Endrődy Géza ugyancsak lelkes, odaadó és eltántoríthatatlan híve volt a rendőrség államosításának? Nyilván senki még csak nem is sejtette (különösen azok nem, akik előtt ismeretlen Endrődy neve). Erről tanúskodik például *Endrődy Magyarország rendőrsége az államosítás előtt* című jelentős

¹⁹ A bőrfodorszál-rajzolatok (papilláris vonalak) személyazonosítási célra való felhasználhatósága négy tételre alapszik: 1. Az emberi test bőrfodorszálinek rajzolata az egyén élete során nem változik. 2. A rajzolatok, beleértve a részletjellegű sajátosságokat is, egyediek és nem ismétlődnek (Galton szerint, 1:64 milliárdhoz). 3. A bőrfodorszálak rajzolatában előforduló és megkülönböztethető minták lehetőséget nyújtanak az osztályozásra. 4. A tenyéren, az ujjakon és a talpakon lévő papilláris rajzolatok könnyen leképződnek. Forrás: BÁNÓ-KACSKOVICS Virginia: *Az ujjnyomok felkutatása és rögzítése a helyszíni szemle dinamikus szakaszában* I. Obsitos Detektívek Lapja 2017/1-2. szám. 24. o.

²⁰ Helyesen (vagy mai terminológiával): ujjnyom. Az ujjlenyomat az, amit a bűnügyi nyilvántartásba vétel során a gyanúsítottól „vesz le” a nyomozó hatóság tagja.

²¹ ENDRŐDY Géza - KOVÁCS Gyula: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve - Magyarország első kriminalisztikai szakkönyve*. Budapest, Dr. Kovács Gyula [KGyul@], 2018). 203-204. o.

²² BALLÁNÉ Füstler Erzsébet: *Krimináltechnika*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

²³ BALLÁNÉ (2019) i. m. 139. o.

²⁴ BODA (2019) i. m. 441. o.

munkája, amely Gyulán, 1898-ban, *Dobay János* Könyvnyomdája által látott napvilágot. Jól láthatóan „nem minden Pekáry”, ami daktiloszkópia, rendőrség államosítása és bűnügyi nyomozás tudománya.

IV. Befejezés

Nagy örömmel tapasztaltam, hogy e kis szösszenet megírására inspiráló Demeter Gabriella²⁵-féle - egyébként kiváló - tanulmány mellett, létezik olyan mű (remélem, művek is), amely e témában említésre méltónak tartja Endrődy Géza nevét. Tetézte az örömet, hogy Dámó Blanka 2020-ban védett szakdolgozatában²⁶, egyenesen szembeállítja egymással Endrődyt és Pekáryt. Dámó szakdolgozatának Cui merito? - Endrődy versus Pekáry című 4.3. fejezetében arra a következtetésre jut, hogy Pekáry londoni útja célzatos volt (amihez kapóra jött Duka Tivadar, az egykori '48-as honvédtiszt, a londoni rendőri berkekben ismert és befolyásos rokon), vagyis „nem véletlenül botlott bele a daktiloszkópiába”. Egyébként is: milyen magánút az, amelyről hivatalos jelentés készül? A lényegét tekintve tanulmányút tehát arra szolgált, hogy Pekáry az 1900. szeptember 12-én 49 évesen elhunyt Endrődy szerepét átvéve, megismerje a daktiloszkópia gyakorlati alkalmazását, és megvizsgálja, ha úgy tetszik előkészítse annak magyarországi bevezetését.

Dámó dolgozatának hivatkozott fejezetét a következő kérdéssel zárja: mi történt volna, ha Endrődy nem távozik idejekorán az élők sorából? A szerző a válasszal sem marad adós: a mérleg nyelve valószínűleg Endrődy és nem Pekáry felé billen... Hadd ismételjem meg Dámó kérdését: Önök szerint, mi lett volna, ha...

A Dámó-féle álláspontot már évek óta képviseli Ibolya Tibor²⁷, és emellett kardoskodom jómagam is: (...) „véleményem szerint az az eddig nem vitatott állítás is megkérdőjelezhető, hogy Pekáry Ferenc - aki korának kimagasló tudású és felkészültségű rendőrtisztviselője volt - először Londonban >>csodálkozott rá<< a daktiloszkópiára. Nehezen elképzelhető, hogy a rendőri pályafutását 1882-ben elkezdő Pekáry nem olvasta Endrődy 1898-ban Budapesten másodszor is kiadott nyomozási tankönyvét²⁸, hisz' tudjuk róla, milyen nagy hangsúlyt helyezett a rendőrök önképzésére. Sokkal valószínűbb, hogy Pekáry olvasta Endrődy művét (vagy annak eredeti, Hans Gross²⁹ által írt változatát), és londoni útja során már volt mihez kötnie az ott látottakat, észelve, hogy az a gyakorlatban is kiválóan működik (és nem utolsósorban jóval olcsóbb, mint a Bertillon-féle antropometria).

Endrődy Géza tankönyvében a fentiekén túl is sok érdekes és sokszor a mai napig jól használható és tanulságos gondolatot talál a kriminalisztika iránt érdeklődő olvasó”³⁰.

²⁵ Dr. Demeter Gabriella törvényszéki titkár a Miskolci Törvényszéken.

²⁶ DÁMÓ Blanka: *A daktiloszkópia magyarországi bevezetése - Endrődy Géza versus dr. Pekáry Ferenc*. Szakdolgozat. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézete Bűnügyi szakjogász szakirányú továbbképzés. Budapest, 2020. 25-25. o.

²⁷ Dr. Ibolya Tibor fővárosi főügyész, címzetes egyetemi docens, a KRE ÁJK oktatója.

²⁸ A bűnügyi nyomozás kézikönyvéről van szó.

²⁹ Gross (Groß), Hans Gustav Adolf (1847-1915) osztrák kriminológus, a „*kriminalisztika atyja*”, főműve: *Vizsgálóbírák kézikönyve* (Handbuch für Untersuchungsrichter) 1893.

³⁰ IBOLYA (2015) i. m. 43-44. oldal.

Jómagam végszó gyanánt (vagy helyett) a bűnüldöző és/vagy kriminalista kollégáktól csupán a következőket kérem: ha bárhol és bármi okból felmerül a daktiloszkópia hazai bevezetése (akár *Pekáry*-mesterrel összefüggésben), gondoljanak a „szél kergette vagabundra”³¹, *Endrődy Gézára*, Magyarország első kriminalisztikai szakkönyvének szerzőjére, aki lényegében „belehalt a rendőrségbe”³²...

³¹ BODRI Ferenc: *Apokrif Krúdyról* című írásában illette ezzel a jelzővel Endrődy Gézát. Kortárs - Irodalmi és kritikai folyóirat 2001/11. - <http://home.hu.inter.net/kortars/0111/bodri.htm> (letöltés: 2021. január 29.)

³² *Endrődyt* 1895-ben, 44 évesen, „*testi töredezettség*” miatt helyezik nyugállományba (gyaníthatóan halálos, de legalábbis gyógyíthatatlan beteg volt). Nyugdíjasként Esztergomban telepedik le, de 1896-ban a millenniumi ünnepségekre (az Ezredéves Országos Kiállításra) Budapestre utazik. Itt a mai napig tisztázatlan körülmények között felszerel a rendőrséghez (feltételezések szerint ebben egykori ludovikás tanára, miháldi báró *Splényi Ödön*, akkor még kerületi kapitány is segítségére lehetett). Egy biztos: a következő évben már Losonc rendőrkapitánya.

Felhasznált irodalomjegyzék

- ANTI Csaba László: *A modern állami rendőrség apostola, dr. zebegnyői Pekáry Ferenc*. In: SZOMOR Sándor (szerk.): *Jubileumi Emlékalbum a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére*. Budapest, Országos Rendőr-főkapitányság, 2011. 199-205. o.
- BAKOS Ferenc (szerk.) *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1978
- BALLÁNÉ Füsztér Erzsébet: *Krimináltechnika*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019
- BÁNÓ-KACSKOVICS Virginia: *Az ujjnyomok felkutatása és rögzítése a helyszíni szemle dinamikus szakaszában I*. *Obsitos Detektívek Lapja* 2017/1-2. szám. 16-30. o.
- BÓCZ Endre (szerk.): *Kriminalisztika 1. kötet*. Budapest, BM Duna Palota és Kiadó, 2004
- BODA József (főszerk.): *Rendészettudományi Szaklexikon*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019
- BODRI Ferenc: *Apokrif Krúdyról* című írásában illetve ezzel a jelzővel Endrődy Gézát. *Kortárs - Irodalmi és kritikai folyóirat* 2001/11. - <http://home.hu.inter.net/kortars/0111/bodri.htm> (letöltés: 2021. január 29.)
- DÁMÓ Blanka: *A daktiloszkópia magyarországi bevezetése - Endrődy Géza versus dr. Pekáry Ferenc*. Szakdolgozat (Károli Gáspár Református Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézete Bűnügyi szakjogász szakirányú továbbképzés. Budapest, 2020
- DEMETER Gabriella: *Daktiloszkópai nyilvántartás Magyarországon - Az ujj- és tenyérlenymatok bűnügyi célú kezelése* - <https://www.jogiforum.hu/publikaciok/1099> Jogi fórum (letöltés: 2021. január 31.)
- DOBOS János: *Ars criminalistica*. In: KOVÁCS Gyula (szerk.): *Dobos-könyv - Emlékkönyv dr. Dobos János születésének 80. évfordulója tiszteletére*. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2015. 21-35. o.
- ENDRŐDY Géza - KOVÁCS Gyula: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve - Magyarország első kriminalisztikai szakkönyve*. Budapest, Dr. Kovács Gyula [KGyul@], 2018
- GÁBOR Béla - H. ARÁNYI Taksony: *Dactyloscopia - A személy kilétének megállapítása az ujjak lenyomatai alapján*. Budapest, Országos Központi Nyomda Részvénytársaság, 1905
- IBOLYA Tibor: *Az első magyar kriminalisztikai tankönyv és szerzője*. In: IBOLYA Tibor: *Kriminalisztikatörténeti tanulmányok*. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2015

- KOVÁCS Gyula: *A szél kergette vagabund - Pályakép Endrődy Gézáról, Magyarország első kriminalisztikai szakkönyvének szerzőjéről.* Obsitos Detektívek Lapja 2018/1-4. szám. 16-23. o.

- PRESZLY Lóránd: *A csendőrség úttörői.* Budapest, Budapesti Hírlap Nyomdája, 1926